

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ



ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΚΟΣΤΑΝΤΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΡΩΣΙΑΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΝΕΟΣΔΙΚΗ ΠΕΤΣΙΟΥ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

(ΜΕΛΕΤΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΤΙΝΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ)

ΜΕΡΟΣ Α'

**Φιλοσοφικαί βάσεις τοῦ Φιλελευθέρου 'Ατομισμοῦ
καὶ τοῦ Μαρξικοῦ Σοσιαλισμοῦ.**

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΙΣ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ: «ΜΗΝΥΜΑ»
ΑΘΗΝΑΙ 1972**

E.Y.D. της Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑΙ ΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΑΤΟΜΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΑΡΞΙΚΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ	11
Α'. ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΑΤΟΜΙΣΜΟΣ	14
Β'. ΜΑΡΞΙΚΟΣ ή ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ. Ιστορικός 'Υλισμὸς — Διαλεκτικὴ ἔξέλιξις	25
Γ'. ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΙ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ	48
Δ'. ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΑΤΟΜΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΑΡΞΙΚΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ	81
I. 'Ορθολογισμὸς — Καρτέσιος — Malebranche — Spinoza — Leibniz — 'Εμπειριοκρατισμὸς — 'Επιστημονισμὸς — 'Υλισμὸς — Locke — Φυσιοκράται Adam Smith — Φιλελευθέρα 'Ατομικὴ Σχολὴ καὶ φιλοσοφικαὶ της βάσεις	82
II. 'Ιδεοκρατισμὸς τοῦ Hegel — 'Υλισμὸς τοῦ Feuerbach — Φιλοσοφικαὶ βάσεις τοῦ Μαρξισμοῦ	126
III. Σύγκρισις φιλοσοφίας Φιλελευθερισμοῦ καὶ Μαρξισμοῦ	205
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	212

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΙΣ THN B' ΕΚΔΟΣΙ

‘Ομολογῶ δτι ἐδίσταζα διὰ νὰ προβῶ σὲ ἐπανέκδοσι τῆς προπολεμικῆς μελέτης μου ἐπὶ τῶν φιλοσοφικῶν βάσεων τοῦ Καπιταλισμοῦ καὶ τοῦ Μαρξισμοῦ. Καὶ ἔχρειάσθη ἡ ἐπιμονὴ τῶν ἀγαπητῶν καὶ πνευματικῶν νέων, τῶν διευθυντῶν τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου «Μήνυμα», διὰ νὰ ἔχετε στὰ χέρια σας τὴν παρούσα μελέτη.

“Οχι βέβαια, διότι δὲν ἔχει ἐπικαιρότητα. Ἀντίθετα νομίζω δτι, υπὸ τὶς τωρινὲς συνθῆκες, εἶναι ἵσως περισσότερο ἐπικαιρη. Διότι σήμερα, τὸ ἔνα τρίτο περόπου τῆς ἀνθρωπότητος, ἔχει ὡς εὐαγγέλιο τὸν Μαρξισμό. Ἀντιπροσωπεύεται δὲ ἡ νέα αὐτὴ ιδεολογία ἀπὸ Κράτη μεγάλα καὶ ἴσχυρά, μὲ στρατὸ δριστὰ ὡργανωμένο, ἐξωπλισμένο μὲ τὴν ἀτομικὴ βόμβα καὶ ἀκόμη μὲ προπαγάνδα ἐπιδέξια καὶ ἐπικίνδυνη, ἡ δποία σὲ μίαν ἀνθρωπότητα ποὺ ὑποσιτίζεται κατὰ τὰ 60% καὶ τρομοκρατεῖται εἰς τὸ σύνολό της ἀπὸ τὰ πυρηνικὰ δπλα, δὲν διστάζει νὰ ὑποσχεθῇ δτι θὰ φέρῃ «τὸν παράδεισο ἐπὶ τῆς γῆς». Ἀξίζει, λοιπόν, τὸν κόπο νὰ δοῦμε ἀπὸ κοντὰ τί εἶναι στὴν οὐσία του δ Μαρξισμός.

‘Αλλοῦ ὠφείλετο δ δισταγμός μου. ‘Η μελέτη αὐτὴ ἐγράφη καὶ ἐξεδόθη σὲ δραματικὴ ἐποχή. ‘Η θύελλα ἡτο τότε φανερὸ πὼς ἥρχετο ‘Ο Χίτλερ, δ Γερμανὸς δικτάτωρ, οἰστρηλατούμενος ἀπὸ τὸ δράμα τῆς κοσμοκρατορίας, παρεσκεύαζε ἀπροκάλυπτα τὸν πόλεμο. ‘Ο ἄλλος κόσμος διερωτᾶτο : τί θὰ κάμη τὸ Μαρξικὸ Κράτος, ἡ Σοβιετικὴ “Ενωσις, ποὺ ἐπίσης ἔστέναζε ὑπὸ τὴ Σταλινικὴ δικτατορία. Θὰ ταχθῆ ἀραγε εἰς τὸ πλευρὸ τοῦ ἐλευθέρου κόσμου διὰ νὰ σωθῇ ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τὴν ἐπικείμενη καταστροφή; Εἶναι γνωστὴ σήμερα ἡ συμπεριφορά της...’

Λίγο ἐνωρίτερα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, είχαν δῆ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα τοῦ Μάρξ : τὸ 1932 ἡ «Γερμανικὴ ’Ιδεολογία» καὶ τὰ «Φιλοσοφικὰ Χειρόγραφα τοῦ 1844», - καὶ τὸ 1937 οἱ «Βάσεις τῆς Κοιτικῆς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας». “Εως τότε ἔμεναν στιβαγμένα ὡς χειρόγραφα εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς Ηης Διεθνοῦς. Μὲ αὐτὰ ἐνεφανίσθη ἔνα «νέο πρόσωπο» τοῦ Μάρξ : ἔνας Μάρξ φιλελεύθερος, θιασώτης τῆς δημοκρατίας καὶ συνεχιστῆς τῆς ἀνθρωπιστικῆς παραδόσεως! Οἱ Σοβιετικοὶ Μαρξισταὶ — δπως καὶ οἱ ἄλλοι παλαιότεροι — δὲν είχαν λάβει γνῶσι αὐτῶν. ‘Εγγώριζαν μονάχα τὰ

οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ ἔργα τοῦ Μάρξ, — καὶ ἴδιαίτερα τὸ «Κεφάλαιον», μὲ τὴν ψυχρή του λογική, μὲ τὶς ἀφηρημένες ἀναλύσεις του, μὲ τους ἄτεγκτους καὶ ἡθικὰ ἀδιάφορους νόμους του. Καὶ βάσει αὐτῶν, εἶχαν δημιουργήσει τὸ Σοβιετικὸ Κράτος, — ἔνα Κράτος σκληρό, τυραννικὸ καὶ ἀπάνθρωπο.

Βέβαια, ἡ δημοσίευσις τῶν φιλοσοφικῶν κειμένων τοῦ Διδασκάλου, δὲν ἀρεσε καθόλου εἰς τὸν Σοβιετικὸν Μαρξιστάς. "Ἐνας Μάρξ φιλελεύθερος καὶ ἀνθρωπιστής, ἀποτελοῦσε κίνδυνο θανάσιμο διὰ τὸ δλοκληρωτικὸ καὶ ἀνελεύθερο σύστημά των. Δὲν εἶχαν δὲ καμμία διάθεσι νὰ χάσουν τὴν δύναμι καὶ τὰ προγόμια τους. Λι' αὐτὸ ἐξεδήλωσαν ἀμέσως ἀνεπιφύλακτα τὴν ἀντίδρασί τους. Καὶ ἐδογμάτισαν δτι τὰ «ἔργα τῆς νεότητος τοῦ Μάρξ», δὲν ἔχονν καμμία σχέσι μὲ τὰ ἔργα τῆς ὁριμότητός του, τὰ μόνα ποὺ ἀποδίδουν τὴν πραγματική του σκέψη. Τὰ πρῶτα θὰ ἐπρεπε νὰ καταδικασθοῦν σὲ ἀγνόησι καὶ ἐξαφάνισι!

Μόλις ἔλαβα γνῶσι τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων τοῦ Μάρξ, ποὺ ἔφεραν εἰς φῶς μία νέα πλευρὰ τοῦ Μαρξισμοῦ — ἀντίθετη πρὸς τὸ Σοβιετικὸ Μαρξισμό — ἔσπευσα μὲ τὴ μελέτη μου νὰ τὰ καταστήσω γνωστὰ καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸ κοινό. Λέγω, «ἔσπευσα» : διότι ἀκόμη, δὲν εἶχαν εὑρύτερα κυκλοφορήσει, δὲν εἶχαν ἀρκετὰ μελετηθῆ, οὔτε συστηματικὰ ἐρμηνευθῆ. Ἐνόμισα δμως, δτι δπωσδήποτε, θὰ εἶχαν μεγάλη σημασία : διότι μᾶς ἀπεκάλυπταν μιὰ νέα μορφὴ τοῦ Μαρξισμοῦ, ἡ δποία, ἐφ' δσον ἀπέρρεε ἀπὸ τὴ φιλοσοφία του, θὰ ἐπρεπε νὰ θεωρῆται ὡς ἡ πλέον «ἔγκυρη» καὶ ἡ πλέον «αὐθεντική» - παρὰ τοὺς ἀντιθέτους ἰσχυρισμοὺς τῶν Σοβιετικῶν. Λι' αὐτὸ ἔδωσα εἰς τὴ μελέτη μου τὸν γενικὸ τίτλο : «Κοινωνικὰ Συστήματα καὶ Φιλοσοφία». "Ηθελα μὲ αὐτὸ νὰ ὑπογραμμίσω δτι ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη, ποὺ εἶναι ἡ ἀφετηρία τῶν κοινωνικῶν συστημάτων, αὐτὴ μονάχα μπορεῖ νὰ μᾶς δδηγήσῃ σὲ πλήρη καὶ ἀκριβῆ κατανόησί τους. Αὐτὴ πρέπει πρῶτα νὰ γνωρίσωμε, διὰ νὰ συλλάβουμε τὴν πραγματικὴ ἔννοια καὶ σημασία ἐνὸς κοινωνικοῦ συστήματος. Καὶ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ Μαρξικὸ σύστημα - παρὰ τὴν ἀντίρρησι τῶν Σοβιετικῶν.

"Οταν, λοιπόν, λάβωμε ὑπ' ὅψιν τὶς φιλοσοφικὲς ἴδεες τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ 'Επιστημονικοῦ Σοσιαλισμοῦ — ποὺ διὰ πρώτη φορά, δπως εἴπαμε, εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὴν τοίτη δεκαετία τοῦ αἰώνα μας — τότε μονάχα θὰ ἀντιληφθοῦμε ποὺ διαστροφὴ καὶ πολὰ παραποίησι τοῦ Μαρξισμοῦ ἀποτελεῖ δ

Σοβιετικὸς Μαρξισμός! Καὶ αὐτὸς ἐξηγεῖ τὴν ἔχθροτητά του πρὸς τὰ φιλοσοφικὰ κείμενα τοῦ Διδασκάλου!

Μετὰ τὸν πόλεμο, τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα τοῦ Μάρξ ἐμελετήθησαν προσεκτικὰ καὶ συστηματικά. Οἱ ἐγκυρότεροι Μαρξισταὶ καὶ Μαρξολόγοι, ἀρχισαν νὰ ἀναλύουν καὶ νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὴν Μαρξικὴ φιλοσοφία. Καὶ τὸ πόρισμα τῆς ἀναλύσεώς των εἶναι ἡ διαπίστωσις δτὶ οἱ Σοβιετικὲς ἀντιλήψεις εἶναι ἀσυμβίβαστες μὲ τὶς Μαρξικὲς θεωρίες σὲ πολλὰ βασικὰ θέματα: δπως ἡ ἐλεύθερία, ἡ δημοκρατία καὶ αὐτὴ ἡ «διαλεκτική», ποὺ ἐν τούτοις, ἀποτελεῖ θεμέλιο τοῦ Μαρξισμοῦ. «Ολοὶ αὐτοὶ ποὺ ἡσχολήθησαν καὶ ἐπρόβαλαν τὴν Μαρξικὴ φιλοσοφία — καὶ εἶναι οἱ πλέον ἐγκυροί, ἀλλὰ ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξάρτητοι Μαρξισταὶ — καταγγέλλονται ἀπὸ τὸ Σοβιετικὸ Μαρξισμό, ποὺ αὐτοπροβάλλεται ὡς δ «θεματοφύλαξ τῆς Μαρξικῆς Ὁρθοδοξίας» — ὡς «ρεβιζιονισταί», ὡς «αἰρετικοὶ» καὶ ὡς «προδόται».

Διεπίστωσαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀνάλυσι τῆς Μαρξικῆς ἰδεολογίας, δτὶ δ Μαρξισμὸς παρουσιάζει «δύο ὅψεις»: μίαν ἐπιστημονικὴ καὶ ὑλιστικὴ καὶ μίαν ἄλλη, δυναμικὴ καὶ ἰδεαλιστική.

Κατὰ τὴν πρώτη, οἱ ἄτεγκτοι καὶ ξένοι πρὸς τὴν ἀνθρωπίνη βούλησι οἰκονομικοὶ νόμοι, ποὺ καθορίζουν μηχανικὰ τὴν πορεία τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας, τὴν ὁδηγοῦν μοιραῖα καὶ ἀναπόφευκτα, πρὸς τὸν κομμουνισμό. Κατὰ δὲ τὴν δεύτερη, ἡ ἐπαναστατικὴ δρᾶσις τοῦ προλεταριάτου, ποὺ ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν πίστι σὲ μίᾳ ἀνώτερη κοινωνίᾳ, αὐτὴ θὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὸν τυραννικὸ καπιταλισμὸ καὶ θὰ ἐπιβάλῃ τὸ κομμουνιστικὸ σύστημα.

Εἰς τὴν πρώτη δηλ. περίπτωσι, ἡ ἀνώτερη, ἡ κομμουνιστικὴ κοινωνία, ἀναμένεται μοιρολατρικὰ ἀπὸ τὴν μηχανικὴ λειτουργία ἐξωανθρώπινων οἰκονομικῶν νόμων. Εἰς δὲ τὴ δεύτερη, ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἐνέργεια καὶ δρᾶσι ποὺ καθοδηγεῖται συνειδητὰ ἀπὸ ἕνα ἀνώτερο ἴδαινικό. — Δύο ἀπόψεις, σαφέστατα χωρισμένες καὶ ἀντίθετες. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν κάθε συμβιβασμὸς εἶναι ἀδύνατος. Καὶ αὐτὸς μᾶς ἐξηγεῖ πῶς οἱ δπαδοὶ καὶ ἐρμηνευταὶ τοῦ Μαρξισμοῦ, μετὰ μίαν ἄκαρπη προσπάθεια πρὸς διάσωσι τῆς θεωρητικῆς ἐνότητός του, κατέληξαν «σὲ πολλοὺς καὶ ἀντιτιθέμενους Μαρξισμούς», καθένας ἀπὸ τοὺς δποίους διεκδικεῖ τὸν τίτλο τῆς «ὁρθοδοξίας», ἐνῷ ἀπευθύνει κατὰ τῶν ἄλλων τὴν κατηγορία τῆς «παρεκκλίσεως» καὶ τῆς «αἰρέσεως»!

**Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητη αὐτὴ ἀντίφασι ποὺ*

παρουσιάζει εἰς τὴν ἰδεολογική του βάσι τὸ Μαρξισμός, δὲν μποροῦμε ν' ἀρνηθοῦμε δτι πολλὰ προσέφερε εἰς τὴν «κοινωνιολογία». Ἡ μεθοδολογία του, εἶναι πάντοτε χρήσιμη διὰ τὴ μελέτη καὶ τὴν ἀνάλυσι τῶν κοινωνιῶν. Ἀπέτυχε δμως, εἰς τὶς προβλέψεις του διὰ τὴν ἐξέλιξι τῆς κοινωνίας καὶ τὴ διαμόρφωσι τῶν κοινωνικῶν συστημάτων. Ἡ πρᾶξις ἔχει ἐπιβεβαιώσει σήμερα τὴν ἀποτυχία του αὐτῆ.

Θὰ πρέπει ἀκόμη, νὰ σημειώσουμε τὴν ὑπερέχουσα θέσι που δίδει ὁ Μαρξισμός εἰς τὴν ἀνθρώπινην ἐνέργεια, εἰς τὴν ἀνθρώπινη δρᾶσι. Μὲ τὶς ἐνέργειες τους οἱ ἀνθρώποι συνάπτουν τὶς μεταξύ τους σχέσεις, τὶς κοινωνικὲς σχέσεις, που ἀποτελοῦν τὴν οὐσία τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας. Ἡ ἀνθρώπινη δμως ἐνέργεια, ή ἀνθρώπινη δρᾶσις, προύποθέτουν «κατεύθυνσι» καὶ «σκοπό». Ποῦ καὶ πῶς θὰ κατευθύνωνται! Καὶ τὸν μὲν σκοπό, δρᾶτοποθετεῖ ὁ Μαρξισμός: εἶναι «ἡ ἐνοποίησις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας», διὰ νὰ ἐκλείψουν οἱ διαιρέσεις καὶ οἱ συγκρούσεις καὶ νὰ ἐπικρατήσουν η εἰρήνη καὶ η ἀρμονία. Πῶς δμως θὰ πραγματοποιηθῇ ὁ σκοπὸς αὐτός; «Οχι, βέβαια, μοιραῖα καὶ αἴτοματα, δπως ὑποθέτει ὁ Μαρξικὸς ἐπιστημονισμός. Οὗτε, μὲ τὸ μῆσος καὶ τὸν ἄλληλοσπαραγμό, δπως πιστεύει ὁ δυναμικὸς Μαρξισμός. —Μονάχα, δταν η κοινωνία θὰ κατευθύνεται ἀπὸ ἡθικὲς ἀρχὲς καὶ θὰ πιστεύῃ σὲ πνευματικὲς ἀξίες — δπως η φιλαλληλία, η δικαιοσύνη, η ἐλευθερία, η ἀγάπη, που διδάσκει ὁ Χριστιανισμός — μονάχα τότε θὰ ὑπάρξῃ η ἐλπὶς νὰ προσεγγίσῃ πρὸς τὸ «ἰδεῶδες» τῆς «ἐνοποιημένης καὶ ἀρμονικῆς κοινωνίας».

«Ολα αὐτά, που συνοπτικὰ ἐξέθεσα διὰ τὴ μεταπολεμικὴ ἰδεολογικὴ «ἀποσύνθεσι» τοῦ Μαρξισμοῦ, δὲν περιέχονται βέβαια στὴν πρώτη μου μελέτη που ἐξεδόθη λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο. Καὶ αὐτὴ ήταν η αἰτία τοῦ δισταγμοῦ μου διὰ τὴν ἐπανέκδοσί της. Ἐλπίζω δμως γρήγορα νὰ ἐπακολουθήσῃ μία νέα μου μελέτη, που θὰ συμπληρώνῃ τὰ κενὰ τῆς σημερινῆς καὶ θὰ ἐκθέτη πῶς σήμερα, μετὰ τὴ δημοσίευσι τῆς Μαρξικῆς φιλοσοφίας καὶ ὑπὸ τὴ σύγχρονο πραγματικότητα, παρουσιάζεται ὁ Μαρξισμός στὴ θεωρία καὶ τὴν πρᾶξι.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ